

“SOKAK ÇOCUKLARI”NIN SOSYOLOJİSİ -DİYARBAKIR ÖRNEĞİ-

Ejder OKUMUŞ**

ÖZET

Modernitenin en önemli toplumsal sorunlarından biri olan “sokak çocukluğu” olgusu, bütün dünyada büyük kentlerin en baş ağrıtıcı problemlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç ve dolayısıyla kentleşmenin kent insanına ağır yük getiren boyut veya sonuçlarından sayılabilecek “sokak çocukları”, küresel bir toplumsal fenomen olup, bir çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de bazı büyük şehirlerde yüzyüze kalınan can alıcı bir sorundur. Sokak çocukları, başka bir ifadeyle sokakta bulunan veya yaşayan ve çalışan çocuklar, Türkiye’de özellikle İstanbul ve Diyarbakır gibi büyük kentlerde ağırlığını hissettirmektedir. Bu çalışmada çocukların yerleşik olmamaklığıyla temayüz eden sokak çocukluğu fenomeni, söz konusu şehirlerimizden Diyarbakır bağlamında sosyolojik bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Yazar, bu araştırma ile, Türkiye’de sokak çocukları açısından oldukça yüksek bir düzeye sahip olan Diyarbakır’da sokak çocukluğunun sosyal boyut, neden ve sonuçlarını anlamayı amaçlamaktadır. Araştırmada dökümantasyon tekniği kullanılarak konuyla ilgili belgelerden ve alan araştırması çerçevesinde yapılan anket tekniğiyle elde edilen verilerden yararlanılarak bir sonuca varılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sokak çocukları, sosyoloji, Türkiye, Diyarbakır, göç, aile, din.

ABSTRACT

The Sociology Of Street Children –The Sample Of Diyarbakır-

“Street childhood”, one of the most important social problems of modernity, appears as one of the biggest problems of big cities in the world. “Street children” which can be considered as one of the heaviest load putting aspects or results of immigration and consequently of urbanization for the human of city is a global social phenomenon and a vital problem faced by people in some big cities of Turkey. The heaviness of street children, in another word, children existing or living and working in streets is much felt in the big cities such as İstanbul and Diyarbakır in Turkey. In this study, the phenomenon of street childhood is considered in a sociological approach in the context of Diyarbakır which is of our aforementioned cities. This writer wants to understand the social dimensions, causes and results of street childhood in Diyarbakır which has a quite high level of street children. In this research, by using the documentation technique, the documents related to our subject are benefited from, and the data got through the poll technique are interpreted and tried to get a favorable result.

Key Words: Street children, sociology, Turkey, Diyarbakır, immigration, family, religion.

* Bu makale, 21-23 Eylül 2007 tarihleri arasında Diyarbakır’da düzenlenen 6. Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar Sempozyumu’nda sunulan bildirinin makale haline getirilmiş biçimidir.

** Prof. Dr., ejder.okumus@gmail.com

Giriş

Öncelikle belirtilmelidir ki, sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar için “sokak çocukları”, “sokak çocuğu”, “sokak çocukluğu” gibi başına “sokak” getirilerek yapılan isimlendirmeler, bu çalışmada zorunlu olarak kullanılmaktadır. Gerçekten de “sokak çocukları” gibi ifadeler, çağrışımları yönüyle pek de hoş değildir; fakat onların yerine “sokakta yaşayan ve çalışan” gibi ifadeleri kullanmak da çağrışımları açısından diğerlerinden farklı olmadığı için başka bir isimlendirme bulununcaya kadar bu kavramsallaştırmaya devam edilecektir.

Çalışmada genel olarak sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar konusu Diyarbakır bağlamında sosyolojik açıdan ele alınmaktadır. Türkiye'nin önemli büyük kentlerinden biri olan Diyarbakır'ın özellikle yaklaşık on yıldan fazla bir zamandır en önemli sorunlarından biri, hiç kuşkusuz sokaktaki çocuklardır. Sokaktaki çocuklarımız, Diyarbakır sakinlerinin sokak ve caddelerle rahat ve güvenli ilişki kurmalarına büyük bir engel teşkil etmektedirler. Zira bu çocuklar, kapkaçıcılıktan ölümlere kadar varan büyük olumsuzlukların yaşanmasında rol oynamaktadırlar. İşte bu araştırma ile, Türkiye'de sokak çocukları açısından oldukça yüksek bir düzeye sahip olan Diyarbakır'da sokak çocukluğunun sosyal boyut, neden ve sonuçlarını anlamak amaçlanmaktadır. Araştırmada dökümantasyon tekniği kullanılarak konuyla ilgili belgelere başvurulmakta ve alan araştırması çerçevesinde yapılan anket tekniğiyle elde edilen verilerden de yararlanıp bir sonuçta varılmaya çalışılmaktadır.

Anket, 2004 yılında Diyarbakır'ın Ofis, Dağ Kapı, Eski Hal, Koşuyolu, Bağlar, Diclekent, otogar, Gaziler, Oryıl, Balıkçılar, Huzurevleri ve Bayındırlık bölgelerinde 418 sokak çocuğuna uygulanmıştır. Ayrıca 11.03.2006 Cumartesi Ofis pazarından 9 çocuk, 14.03.2006 Salı Bayramoğlu pazarından 5 çocukla, 18.03.2006 Cumartesi Mesut Yılmaz İlköğretim Okulu yanı pazarından 4 çocukla, Toyota Plaza arkasında kurulan pazardan 5 çocukla ve 18.03.2006 Cumartesi günü sabah saat 07.00-09.00 arası Diyarbakır otogarında sokakta çalışan 30 çocuk ile görüşme yapılmıştır.

Anketin uygulamasında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden bir grup,¹ anketörlük yaparak büyük katkı sunmuşlardır.

“Sokak Çocukları”

Küresel bir toplumsal fenomen olarak “sokak çocukları”, bütün dünyada büyük kentlerin, hatta çoğu şehirlerin en önemli sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların sokakta, şiddet, kaçırılma, istismar, yaralanma, öldürülme, fuhuş, suça zorlanma, madde bağımlılığı, bulaşıcı ve ölümcül hastalıklara yakalanma gibi sorunlarla karşılaşabilmelerine sebep olan “sokak çocukluğu” olgusunun ortaya çıkmasında etkili olan pek çok faktör arasında, fakirlik, istismar, medya, hızlı toplumsal değişme, göç, modernleşme vs. dikkati çekmektedir.

“Sokak çocukları” kavramı BM’in çocuklara ilişkin belgelerinde 1990 yılı ve sonrasında yer almaya başlamış; Türkiye’de ise 1990’lı yıllardan sonra kullanılmaya başlanmıştır (Sayıta, 2005: 288).

“Sokak çocukları” kavramı, genel olarak zamanını sokakta geçiren çocukları; geniş anlamda aileleriyle sınırlı ilişkisi bulunan veya hiç ilişkisi bulunmayan, hayatını sokakta geçiren ve geçimini de sokaktan sağlayan çocukları ifade eder (Sayıta, 2005: 286). Bu kavramla bazı yaklaşımlarda ebeveynlerinin veya vasilelerinin veya yurt idaresinin izni olmaksızın öngörülmeyen bir zaman dilimi için sokakta başıboş dolaşan veya gecelerini de sokakta geçiren reşit olmayan kişiler kastedilmektedir (Schwind, 2005: 87).

Çocuk istismarıyla yakından ilgili bir olguyu dile getiren “sokak çocukları,” bütün hayatını sokakta yaşayarak geçiren “sokakın çocukları”nı da, zamanının bir kısmını sokakta geçiren part-time sokak çocuklarını da ifade eder. Part-time sokak çocukları, sokaktaki durumuna göre sokakta vakit geçirir ve eve zaman ayırırlar. Örneğin sokakta çalışan bir çocuk, öğleye kadar çalışıyorsa, öğleden sonra eve gider veya önce okula, sonra eve gider ya da çalışmayan, ama arkadaşlarıyla buluşarak çeşitli şeyler yapan çocuk, sabah çıkıp akşam eve gelebilir. Aslında bu tür çocuklar için evleri, bir tür otel işlevi görmektedir.

¹ Bu öğrencilerime burada ayrı ayrı teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Esasen genelde kabul edilen anlamıyla “sokak çocukları” (street children), yetişkinliğe erişmemiş, sokak, kendileri için alışılmış oturma yeri veya geçim kaynağı haline gelmiş ve sorumlu yetişkinler tarafından yeterince korunmayan, denetlenmeyen veya yönlendirilmeyen kız veya erkek çocuklar” olarak tanımlanmaktadır. UNICEF (2001) sokakta yaşayan çocuklar bağlamında, “sokağın çocukları” (children of the street) ile “sokaktaki çocuklar” (children on the street) arasında bir ayrım yapmaktadır. Sokağın çocukları, şehir alanlarında sokaklarda yaşayan, uyuyan, aileleriyle ilişkisini kesmiş evsiz, yani hep sokakta yaşayan çocukları ifade ederken, sokaktaki çocuklar, sokağı bir ev ve çalışma mekânı olarak kullanan, sokakta geçimlerini kazanan veya dilenen ve gece evlerine dönen çocuklar için kullanılır (Hatloy, Anne-Huser Anne, 2005: 18-19; Sayıta, 2005: 286-287). Ayrıca UNICEF, sokakta yaşayan çocuklar, sokakta çalışan çocuklar ve sokakta yaşayan ailelerin çocukları olarak üç alt-kategoriye de ayırmaktadır.

Bunlardan başka terkedilmiş çocuklar, yüksek risk altındaki çocuklar ve sokak ailelerindeki çocuklar gibi kavramsallaştırmalardan da söz edilmektedir. “Terkedilmiş çocuklar”, ailesiz çocukları; “yüksek risk altındaki çocuklar”, temel insani ihtiyaçlarını karşılamayan ikamet yerlerinde mutlak fakirlik içinde yaşayan çocukları; “sokak ailelerindeki çocuklar” ise sokak veya caddelerde anne babasından biri veya ikisiyle birlikte yaşayan çocukları ifade eder (Hatloy, Anne-Huser Anne, 2005: 19-20). Ayrıca sokak çocuklarını dört grupta toplamak da mümkündür: Birinci grup, geceleri ailesine dönen, muhtemelen okula giden, suçsuz, fakir çalışan çocuklardan; ikinci grup, aile bağları bozulmaya başlayan ve zayıflayan, okula devamları azalan, suçları artan bağımsız sokak çalışanları; üçüncü grup, sokakta ailesiyle birlikte yaşayan veya çalışan fakir sokak ailelerinin çocuklarından ve dördüncü grup, aileleriyle bağlarını koparan, full time sokaklarda ikamet eden gerçek sokak çocuklarından oluşmaktadır (Lusk, 1992).

“Sokakta çalışan çocuklar”, günlerini sokakta çalışarak geçirirler de, ailelerinin koruması ve denetimi altındaki çocuklardır. Aileleriyle zaman zaman ilişki kuran “sokaktaki çocuklar”ın aile bağları zayıflasa da tümüyle kopmamıştır. Kendilerini halen ana-baba, kardeşleriyle özdeşleştirmektedirler. Gününü sokakta bir şeyler satarak ya da dolaşarak geçiren çoğu zaman geceleri evle-

rinde geçiren çocuklardır. Aileleriyle hiç ilişkisi olmayan “sokağın çocukları” ise ailelerinden ya zorla ya da kendi istekleriyle ayrılmış olup günün 24 saatini sokakta geçiren çocuklardır. Aile desteğinden hemen hemen bütünüyle yoksun olan "sokağın çocukları", neredeyse tamamen aile, okul ve toplumla ilişkilerini koparmış, sokak çetelerine karışmış, uyuşturucu ve uçucu bağımlısı olup, dilencilik, yankesicilik, gasp, hırsızlık vb. yollarla geçimini bağlamaya çalışan, başka insanlara çeşitli suç aletleriyle veya bizzat bedenlerini kullanarak saldıran ve sonu ölüme varacak boyutlarda zararlar veren çocuklardır. Belirtmek gerekir ki sokakta çalışan çocuklar, şibih sokak çocuklarıdır, yani "sokak çocuğu olmaya aday çocuklar"dır. Bu çocukların aile ilişkileri bir şekilde sürmekte, fakat aile korumasından uzak mekanlarda aileye katkı için çalışanların bir kısmı eğitimlerini bırakarak para kazanmanın verdiği hazla zamanla sokağın “sınırsız ve sorumsuz özgürlüğü”nü seçerek sokak çocuğu olma pozisyonuna itilebilmektedir (Güneş-Kalaycı: 2004: 4).

Sokakta çalışanların çoğunluğu, ailesinin bütçesine katkıda bulunmak amacıyla sokakta çalışmaktadır. Sokakta çalışanlar da kendi aralarında değişik kategorilere ayrılabilirler. Okuldan arta kalan zamanda çalışarak aile bütçelerine ek gelir sağlayanlar olduğu gibi bütün bir aileyi geçindirmek durumunda olanlar da bulunmaktadır. Çocukların bir kısmı kazançlarının tümünü ailelerine teslim ederken diğer bir kısmı bir bölümünü kendilerine ayırmaktadır. Çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalar, çocukların zamanla ailelerine verdikleri payı azaltırken kendi paylarını arttırdıklarını göstermiştir. Bu eğilimdeki çocuklar zamanla sokağın özgürlüğünün ve kendi kendilerine yetebilirliklerinin bilincine vararak aileleriyle bağlarını yavaş yavaş kopartmakta ve "sokağın çocuğu" (sokakta yaşayan çocuk) olma potansiyelini göstermektedirler. Sokakta çalışan çocuklar içerisinde ailesi ya da başka bir büyük tarafından zorla çalıştırılan veya ailesi tarafından, çalıştırılması için çeşitli kişilere satılan çocuklar da bulunmaktadır. Sokakta çalışan çocukların bir kısmı düzenli bir şekilde her gece işlerini bitirdikten sonra (belirli bir saatte) evlerine dönerken; diğer bir kısım, çalıştıran kişi tarafından belirlenen parayı kazanmadığı müddetçe eve dönmemektedir. Böylelikle çocuklar yavaş yavaş sokakta yaşama olgusuna alışmaktadırlar. Gecelerini

sokakta geçirmeseler bile, çocuklar çalışırken sokağın birçok tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Ayrıca ifade edilebilir ki, sokakta gördüğümüz her çocuk sokak çocuğu değildir. Çocuk o anda bir yere gidiyor, oyun oynuyor veya başka bir şey yapıyor olabilir. O nedenle sokaktaki her çocuk, sokak çocukları kavramsallaştırmasına dahil değildir.

Birçok ülkede değişik isimlerle çağrılan sokak çocukları; Kolombiya'da "yatak böcekleri", Brezilya'da "marjinaller", Peru'da "meyva kuşları", Vietnam'da "toz böcekleri", Ruanda'da "kötü çocuklar", Kamerun'da "sinekler" olarak isimlendirilmektedirler.

Sokak çocukluğunun nedenlerine gelince; bu konuda bir çok nedenden söz etmek mümkündür: Bu bağlamda ailede huzursuzluk, çözülme, parçalanma ve boşanma; işsizlik; sosyal değişim ve yabancılaşma; köyden kente göçle birlikte kente ayak duramama, çocukların ortada kalması, kentte okul hayatına alışmama vs., yani çeşitli uyum sorunları; yoksulluk; evde sevgisizlik, istismar, baskı, şiddet, dayak ve çatışma; anne-babasızlık; ihmal ve ilgisizlik; cinsel taciz, macera isteği; yurttan kendini güvende hissetmeme, ilişki biçimlerinden rahatsız olma gibi durumlar; okulda başarısızlık; evin fiziki yetersizliği, örneğin darlığı; çocuğun sokakta çalışıp, para kazanmasına teşvik edici kültürel değerler; eğitimsizlik; anne-babanın aile bilincinden yoksun olması; arkadaş grubu; kendini kanıtlama isteği; medyadan etkilenme; sokağın cazibesi; devlet ve yetişkin yardımlarının çocuğu sokağa teşvik etmesi gibi nedenler zikredilebilir.

Özellikle dayak ve cinsel istismarın yoğun olduğu aile ortamında yaşayan çocuk için sokak yaşamı her türlü tehlikesine rağmen cazip bir hal almaktadır. Bazı durumlarda ise çocuğun kısa süreli evden kaçışları ailelere "benimle ilgilenin" çağrısı durumundadır. Bu çağrılara cevap alamayan çocuk, çözümünü tamıyla uzaklaşarak aileyi cezalandırmada bulabilmektedir. Şu ya da bu şekilde sokakta yaşamaya başlayan çocuklar, sokak yaşamının gereği olarak şiddet, fiziksel veya cinsel istismara maruz kalmakta; uyuşturucuyla tanışıp çeşitli suçlara itilmektedirler (Güneş-Kalaycı: 2004: 6-7). Şu halde zor zamanların insanları olarak sokak çocukları, sokakta çalışmanın yanı sıra suça da itilebilmekte, örneğin hırsızlık veya kapkaççılık yapabilmektedirler. Sokak çocuk ve gençleri suça eğilimlerini bir yandan sokak hayatının zorluklarına bağlarken, bir yandan da suçun bir statü sorununu olduğu, grup içinde güç gösterisi amacını taşıdığı da gö-

rılmektedir. Buradan hareketle denilebilir ki genç veya çocukları sokakta suça iten faktör, sokaktaki hayat ve geçim mücadelesinin yanı sıra statü ve kendini kabul ettirmedir (Permien & Zink, 2005: 203 vd.).

Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar, doğrudan suça yönelmenin dışında ihmal ve istismara uğrama; bali, tiner, sigara gibi bağımlılığa yol açan maddeleri kullanma; zihinsel ve fiziksel gelişimde gerileme; dayak, yaralama, ölüm gibi şiddete maruz kalma; fuhşa yöneltme; psikolojik sorunlarla yüzyüze gelme; Eğitim ve sağlık problemleri; cinsel taciz ve tecavüze maruz kalma (Güneş-Kalaycı: 2004: 7) gibi olumsuzlukları yaşayabilmektedirler.

Dünyada ve Türkiye’de Sokak Çocukları

1980’li yıllarda yapılan ilk araştırmalara göre dünyada 80-100 milyon sokak çocuğu bulunmaktadır. Yerel veya bölgesel bazı çalışmalar da sokak çocuklarının sayısı hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Sokak çocukları normal çocuk nüfusunun Meksiko City’de yüzde 9’unu, Bangladeş’de yüzde 7’sini oluşturmaktadır. Güney Afrika ve Bulgaristan’da sokaktaki çocukların yüzde 70’i akşam evlerine dönmektedir. UNICEF raporuna göre, tüm dünyada, ailesiyle bağlarını koparmış ve bir barınağa ihtiyaç duyan çocukların oranı yüzde 5-10 arasındadır. Dünya haritasına bakıldığında Latin Amerika’da yoğunlaşma olduğu göze çarpmaktadır. Bölgede sorundan etkilenen ne en yoksul Paraguay, ne de en zengin Venezuela’dır. Problemin Brezilya, Kolombiya ve Meksika gibi orta gelirli ülkelerde yoğunlaştığı söylenebilir. Kalabalık nüfusuyla Hindistan’da sorun, kültürel faktörlerin de etkisiyle geniş boyutlara ulaşmıştır. Afrika’da sokak çocukları sorununun yeni başlamasına rağmen sokaklardaki çocuk sayısının hızla arttığı görülmektedir. Khartoum’da tahmin edilen rakam 20.000 civarındadır. Endüstri ülkelerinde de durumun pek farklı olmadığı gözlenmiştir. Sorun dünyanın hemen her yerinde benzerlik göstermektedir. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde farklı nedenlerle çocuklar sokaklarda yaşamakta veya çalışmaktadırlar (Güneş-Kalaycı: 2004: 5; Oğuz Polat, 2002).

Tablo 1. Dünyanın belli başlı bazı şehirlerindeki sokakta yaşayan/çalışan çocukların durumu

Şehir	Sayı	Geçmişteki Durum	Gelecekteki Durum
Moskova	1500	Artış göstermiş	Artmaya devam ediyor
Lizbon	2500-5000	Azalmış	Azalıyor
Bükreş	1000-2500	İlk kez 1989 da görülmüş	Aynı
Stuttgart	100-1000	Normal	Normal
Rotterdam	100-1000	Normal	Normal
Bologna	100-1000	80'den önce yokmuş	Artıyor
Dakar	500-1000	Artmış	Artıyor
Port av Prince	4000	86'dan beri artmış	-
Metro Manila	5000-6000	Artmış	Artıyor
Lima	Bilinmiyor	80'den beri artmış	Değişken
Johannesburg	600	Normal	Artıyor
Recife	1000	Artmış	Artıyor

Kaynak: UNICEF, "Children At Risk", 1991.

Kalabalık nüfusu ile Hindistan'da sorun kültürel faktörlerinde etkisiyle geniş boyutlara ulaşmıştır. Afrika'da sokak çocukları sorunu yeni belirmeye başlamış olmasına rağmen sayıları hızla artmaktadır. Khortoum'da tahmin edilen rakam 20.000 civarındadır. Endüstriyel ülkelerde de durum pek farklı değildir (Oğuz Polat, 2002).

Endonezya'da sokakta yaşayan ve çalışmaya zorlanan çocukların sayısının fazlalığı büyük endişe yaratmaktadır. Göç konusunda Meksika ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Meksika'nın başkenti Meksiko City'e her gün 1500 kişi göç etmektedir. Ancak bunlar umduklarını bulamamakta ve gecekondulaşma, işsizlik her geçen gün artmaktadır.

Filipinler'de de kırsal kesimden kente gelen aşırı yoksulluk içinde olan ailelerin çocukları ve aile içi şiddete maruz kalan çocuklar sokakta yaşamaya zorlanmakta temel haklarından mahrum bir yaşam sürmektedirler (Oğuz Polat, 2002).

Namibya'da yapılan bir çalışmada, üç şehir merkezindeki 515 sokak çocuğu üzerinde çalışılmış, çocukların siyah, erkek, fakir ve 11-14 yaşlar arasında olduğu ortaya çıkarılmıştır (Oğuz Polat, 2002).

Bulgaristan'da sokak çocukları ile ilgili bir kararnameyi 1995 yılında yürürlüğe koyan Bakanlar Kurulu, ilk olarak bu belge ile sokak çocuklarının varlığını resmen tanımıştır (Oğuz Polat, 2002).

UNICEF tarafından yapılan bir çalışmaya göre; Brezilya'da sokak çetelerinin çekimi çocuğun sokağa yönelmesinde kimi zaman birincil neden olabilmektedir. Yine aynı araştırmanın psikolojik verilerine göre, grup dinamiği açısından çocuğu sokakta yaşayan ve yaşamayan aileler arasında farklar gözlemlenmiştir. Çocuğu sokakta olmayan ailelerde yardımlaşma, iş bölümü ve benzeri mükemmel işleyen (tüm fakirliklerine rağmen) bir grup dinamiği vardır. İstismar ya da işbölümüne katılmama gibi nedenler grup dinamiğini bozabilmekte ve sokak, çocuklar için daha çekici hale gelebilmektedir (Hüseyin Güvercin, 2000).

Bugün dünyada okula gitmeyen 130-140 milyon çocuğun yaklaşık üçte ikisi kızlardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra da okula başlayabilen çocukların ancak %68'i dört yıllık temel eğitimi tamamlayabilmektedirler. 1997 rakamlarına göre ilkokula gitmeyen çocukların %47'si Afrika ve Aşağı Sahran, %16'sı Orta-doğu ve Kuzey Afrika, %34'ü Güney Asya, %6'sı Doğu Asya ve Pasifik, %12'si Latin Amerika ve Karaibler, %13'ü Baltık, Orta ve Doğu Avrupa ile İngiliz Milletler Topluluğu'na bağlı ülkelerde yaşamaktadır (Hüseyin Güvercin, 2000).

Dünyada 5-14 yaş grubunda 211 milyon çalışan çocuk bulunduğu ve bunların yaklaşık 73 milyonunun 10 yaşından küçük olduğu ILO tarafından yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. 5-17 yaş grubuna bakıldığında ise toplam çalışan çocuk sayısının 352 milyonu bulunduğu görülmektedir (ILO, 30.11.2004 tarihli toplantı tutanağı).

“Türkiye’de sokak çocuklarının bir sosyal problem olarak gözlenmesi özellikle 1950’li yıllardaki köyden kente göç olgusunun ardından başlamıştır. İstanbul, Ankara ve İzmir’de olduğu kadar diğer büyük şehirlerimizde de sokak çocuklarının sayısının arttığı görülmektedir. Sokak çocuklarını açık ve kalabalık tüm yerlerde örneğin alışveriş merkezlerinde, istasyonlarda, tamirhanelerde, park ve pazarlarda, eğlence alanları ve turistik bölgelerde görmekteyiz. Bugün sokak çocuğu olarak nitelenen çocuklar için 50’li yıllarda 'köprüaltı çocukları' denilmekteydi. Kavram oldukça eski tarihlerde yaşamımıza girmişse de sokak çocuklarının yaygın şekilde uçucu madde kullanmaya başlaması sürecinin çok yeni olduğunu belirtmek gerekmektedir. Konuyla ilgili önemli çalışmalar yapmış olan Prof. Küntay araştırmalarında bu olgunun son 30 yılın ürünü olarak değerlendirilmesi gerektiğini söylemek-

tedir. Küntay'a göre: "1992 yılında gerçekleştirdiğimiz araştırmada sokak çocukları arasında madde bağımlılığının 1970'li yılların sonunda ortaya çıkan yeni bir olgu olduğu gözlenmiştir. Son zamanlarda dünyanın bir çok ülkesinde sayıları giderek artan sokak çocukları, uçucu ve yapıştırıcı maddeleri yaygın olarak kullanmaktadırlar. Ülkemizde de son yirmi yıl içinde uçucu madde bağımlısı çocukların dünyadakilerle benzer alışkanlıklar edinmelerine 'global ekonominin' etkileri yoklanmalıdır." (<http://www.sokakcocuklari.net>, 19.09.2007)

Türkiye'deki sokak çocuklarının tam sayısı hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz bir çalışma bulunmamaktadır. Çocuk nüfusunun genel nüfusa oranı, gecekondularda yaşayan çocuk sayıları, büyük kentlerin gecekondularında yaşayan çocuk sayıları gibi veriler göz önüne alınarak çeşitli değerlendirmeler yapılmaktadır. Gecekondu hayatının, çocuğun sokağa inmesiyle doğru orantılı bir etken olduğu kabul edildiğinde, Devlet İstatistik Enstitüsünün yukarıda bahsedilen verileri, İstanbul'da 625.000 çocuğun "sokak çocuğu" olma riski ile karşı karşıya olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu alanda tam bir sayı olmamakla birlikte, Türkiye'de sokak çocukları sorununun gittikçe büyüdüğü artık herkesin kabul ettiği bir gerçek durumunu almıştır.

Hukukî açıdan bakıldığında, 1990'da imzalanmış olan "Çocuk Hakları Sözleşmesi" çocukların korunması konusunda önemli bir adımdır. Anayasanın 41. maddesi "Ailenin Korunması" kavramı içinde çocukların korunmasını da dile getirmiştir. Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumunun 2828 sayılı kanunu çocukların bakımları ve yetiştirilmeleri için kurumlara yerleştirilmeleri konusunda çeşitli kısıtlamalar getirmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren birçok ilimizde toplumsal sorun haline gelen "sokak çocukları" alanında görevli kamu kurumu "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu"dur. SHÇEK Genel Müdürlüğüne bağlı bir çok Çocuk ve Gençlik Merkezinde bu alana yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu merkezler aracılığı ile yaklaşık on binden fazla sokakta çalışan ve sokakta yaşayan çocuğa ulaşılmıştır. Çocuk ve Gençlik Merkezlerinde görevli sosyal hizmet uzmanlarınca yapılan sokak çalışmaları sonucunda "çocukların kimlik bilgileri, adresleri, eğitim durumları, çalışma şartları, sokakta olma nedenleri, madde bağımlısı olma gibi" bilgiler alınarak çocukların merkezlere gelmeleri sağlanmaktadır (Güneş-Kalaycı: 2004: 5-6).

SHÇEK'in açıklamasına göre (SHÇEK, 2007), 27/12/2004-31/06/2007 tarihleri arasında kendisinin yürüttüğü “Sokakta Çalışan Çocukların Eğitime Yönlendirilmesi Projesi”yle üç yılda dilenen, mendil satan ve ayakkabı boyayan 3 bin 257 çocuk çalışma yaşamından kurtarılmış, risk altındaki 4 bin 915 çocuğun da çalışmaya başlaması engellenmiştir. Toplam 420 bin dolar (yaklaşık 600 bin YTL) bütçeyle SHÇEK tarafından yürütülen proje Adana, Ankara, Antalya, Batman, Bursa, Çorum, Diyarbakır, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Mersin ve Şanlıurfa'da gerçekleştirilmiştir. Sokakta çalışan 6 bin 700 çocuğa ve 1000 aileye erişilme hedefiyle yola çıkılan projede bu rakamın üzerine çıkmıştır. Üç yılda 6-12 yaş grubunda olan toplam 8 bin 172 çocuk ve 3 bin 500 aileye ulaşılmıştır. Hedeflenen çocuklardan 2 bin 700'ü içinde buldukları çocuk işçiliğinin en kötü biçiminden kurtarılmıştır, 3 bin 257 çocuk ise eğitim-öğretim imkânları sağlanarak iş yaşamından çekilmiştir. Proje kapsamında ulaşılan 2 bin 232 kız çocuğunun okula gitmesi sağlanmıştır. Risk grubundaki 4 bin 915 çocuğun da çalışma hayatına atılması engellenmiştir. Projeye ilgili hazırlanan sonuç raporunda şu tespitlere yer verilmektedir:

-Projenin hedef kitlesinde yer alan çocuklar genellikle sokaklarda simit satma, ayakkabı boyama, kâğıt mendil veya yara bandı satma, araba camı silme, çiçek satma ve dilencilik yapma gibi işlerde çalışıyor.

-Sokakta çalışan çocukların çoğu erkek.

-Çocuklar için en büyük tehlike yaptıkları işin niteliğinden değil çalıştıkları ortamlardan kaynaklanıyor.

-Çocukların günün büyük bölümünde ya da tamamında ailelerinin ve toplumun korumasından yoksun kalıyor. Yetişkinlerin, daha büyük çocukların oluşturdukları çetelerin, alkoliklerin ve sokaklarda yaşayan uyuşturucu bağımlılarının her tür istismar ve sömürüsüne açık durumdadır.

-Sokaklarda çalışan çocuklar sağlıkları açısından da çeşitli tehlikelerle karşı karşıya. Bu tehlikeler "üst solunum yolu enfeksiyonları, pislik, kirlilik ve aşırı hava koşulları nedeniyle ortaya çıkan cilt sorunları, alkollü içki verilen yerlerin civarında çalışan çocukların alkol ve uyuşturucu kullanımına yönelmeleri riski, ayakkabı boyacılığı yapanlarda boya ve cila maddelerine maruz kalma riski, çöp toplama ve ayıklama işine yönelen çocuklarda

ise kurşun ve cıva gibi maddelerin etkilerine maruz kalma, ağır yük kaldırma ve parazit kapma riski (Radikal, 2007).

Türkiye'de sokak çocukları sorunu esas olarak ülkede yaşanan, kırdan kente göç, hızlı kentleşme, denetimsiz nüfus artışı, gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve değerlerde aşınma gibi yapısal sorunlardan kaynaklanmaktadır. Türkiye'de sokak çocuklarının farklı isimlerle de olsa varlığı ve sorunlarının çözümüne ilişkin çabalar 1920'li yıllardan itibaren izlenebilmektedir. Savaş sonrası dönemde İstanbul sokaklarındaki yetimler görevlilerin dikkatini çekmiş ve acil önlemlerin alınmasına yol açmıştır. Evsiz çocuk grupları 1950'lerde yeniden ortaya çıkmaya başlamışsa da, sorunun görünür ve yaygın bir özellik kazanması, dolayısıyla da kamuoyu ve kitle iletişim araçlarının dikkatini çekmesi kırdan kente yoğun bir göçün yaşandığı 1960'lı yıllarda söz konusu olmuştur. Türkiye'nin güney doğusundaki sosyal, ekonomik yetersizlikler ve terör nedeniyle İstanbul, İzmir, Ankara, Mersin, Adana, Antalya, Diyarbakır ve Gaziantep gibi büyük kentlere kitlesel bir göç hareketi yaşanmıştır. Hiçbir hazırlıkları olmaksızın kentlere göç eden ailelerin çocukları kendilerini, aile gelirine katkıda bulunmak için korunmasız ve istismara açık koşullar içinde sokaklarda çalışırken bulmuşlardır. 1990'lı yıllarda sokak çocuklarının sayısı yıldan yıla artmış ve bununla ilgili sorunlar zamanla büyük boyutlara ulaşmıştır (Sevil Atauz, 2003). Kent sokaklarında çalışan ve amaçsız dolaşan çocuk ve gençlerin durumu, Türkiye'de yeni kaygılara yol açmakta ve aşılması gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sokakta yaşayan/çalışan çocuklar Türkiye'de özel koruma önlemlerine muhtaç çocuklar arasında en görünür olanlarıdır (Meclis Araştırması Komisyonu, 2006).

“Bu çocuklar para kazandığı için kendisini yetişkin gibi hissetmektedir. Çoğu zaman ailenin denetiminden uzaklaşan çocuk eğitimini yarıda bırakmakta, akran gruplardan soyutlandığı gibi yetişkinlerin dünyasına da girememekte, iş ortamında da uyum sağlayamayarak ayrılmakta, sokaktaki sınırsız ve sorumsuz özgürlüğü seçerek sosyal yaşamdan tamamen kopmakta ve bir süre sonra sokakta yaşamayı tercih eder hale gelmektedir. Bunlar sokaklardaki akran grupları ile ilişkileri bulunan, değişik etkiler altında sokaklarda başıboş gezen çocuklardır. Uyuşturucu ve uçucu madde bağımlısı olup dilencilik vb. yollarla geçimini sağlayan bu çocuklar, komün hayatı biçiminde sokak yaşamını sürdürmekte ve sevgi, güven, korunma, ait olma vs. gereksinimlerini

bu gruplarda karşılaşmaya çalışmaktadırlar. Sokağın olumsuz etkileri nedeniyle zaman zaman sokakta çetelere karışıp yankesicilik, gasp, hırsızlık vs. yollara da yönelebilmektedirler.

Sokakta çalışan çocuklar ile yürütülen mesleki çalışmalar büyük oranda sokakta gerçekleşmekte olup, sağlıklı bir istatistik değerlendirme verilememektedir. Bunun yanı sıra sokakta yaşayan çocuklara yönelik 24 saat hizmet vermemiz nedeniyle istatistiki verilerin derlenmesi sokakta çalışan çocuklara oranla daha sağlıklı gerçekleşmektedir. Aralık 2004 itibariyle 1997 yılından itibaren ulaşılan sokakta yaşayan çocuk sayısı 6853'dür. Sokakta yaşayan çocuklara ait veriler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

5- SOKAĞA ÇIKMA NEDENİ		
Aile içi şiddet	1145	% 18,40
Aile ile anlaşamama	548	% 8,80
Aile parçalanması	821	% 13,20
Zorla çalıştırılma	180	% 2,90
Arkadaş etkisi	211	% 3,30
Yurt-Yuva uyumsuzluğu	122	% 1,90
Kendi	312	% 5
Diğer	1650	% 26,50
Bilgi yok	1217	% 19,60
TOPLAM	6206	

(SHÇEK, 2006)

Sokak çocuklarıyla ilgili Meclis Araştırmalar Komisyonu (2006) Ankara'da yaptığı toplantılar ve çeşitli illerde yapmış olduğu incelemeler sonucunda sokakta yaşayan/çalışan çocuklar sorununun başlıca nedenleri olarak şunları tespit etmiştir:

- İşsizlik,
- Göç (tarım politikalarındaki yetersizlik, terör, yoksulluk),
- Eğitimsizlik,
- Sosyal güvenlik ağının yetersizliği,
- Çok çocukluluk, aile planlamasındaki eksiklik,
- Gecekondulaşma,
- Aile parçalanması, aile içi şiddet, ihmal ve istismar,

Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılığı ve gelir dağılımındaki adaletsizliktir.

Bu çerçevede şuna da işaret edilmelidir ki, Türkiye’de sokak çocukluğunun vukuunda bizzat bazı anne ve babalar da doğrudan rol oynamaktadır. Nitekim bazı ailelerinin çocuklarını suç işlemeye zorladığını belirten Çubukçu’nun söyledikleri bunu doğrular niteliktedir: "Bunun birçok örneği ile karşı karşıya kalıyoruz. İstanbul’da bir baba çocuğunu önce uyuşturucu kullanmaya alıştırmış. Daha sonra bu çocuğunu uyuşturucu pazarlamasında kullanmış. Biz bu çocuğu alıp, sahip çıktık. Çocuklarını fuhuşa sürükleyen hatta organ mafyasına pazarlayan ailelere bile var. Çocuklarına hırsızlık, kapkaç ve dilencilik yaptıran ailelerin sayısı hiç azımsanmayacak kadar . Biz bu çocuklara sahip çıkıyoruz." (Yeni Şafak, 2006)

Diyarbakır’da “Sokak Çocukları”

Diyarbakır, Türkiye’de sokak çocukları açısından oldukça yüksek bir düzeye sahiptir. Diyarbakır’da gerek sokak çocuklarıyla ve bazı yetkili ve ilgililerle yapılan görüşmelerde, gerekse 8 yıldır yazar tarafından yapılan gözlemlerde çıkan sonuçlara göre, Diyarbakır’da sokak çocuklarını, sokakta çalışanlar, aylak gezenler, kapkaç yapanlar, hırsızlık yapanlar, dilencilikte araçsallaştırılanlar, uyuşturucu ve bali kullananlar, hırsızlık yaparken yaralama ve öldürme eyleminde bulunanlar vs. oluşturmaktadır.

Çocukların günlük çalışma süreleri 2-3 ile 14-15 saat arasında değişmektedir. Çocukların çoğu kalabalık ve kirli mekanlarda haftanın 7 günü tam gün veya yarım gün çalışmaktadır. Sokakta çalışan çocukların profiline bakıldığında, seyyar satıcılıktan ayakkabı boyacılığına, tartıcılıktan şeker satıcılığına kadar pek çok işle ilgilenmenin söz konusu olduğu görülür. Denilebilir ki çocuklar sokaklarda kağıt mendil, sakız, su, buz, şeker, balon ve simit gibi şeyler satmakta; ayakkabı parlatmakta ve boyamakta, otomobillerin camlarını silmekte; pazarlarda el arabasıyla mal taşıma, çöp toplama, su taşıma ve mezarlıklarda temizlik işleri gibi psikolojik gelişimi olumsuz etkileyebilecek işler yapmaktadır. Bu arada çöp toplama işinde çalışanlar da vardır. Diyarbakır Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’nün yaptığı bir araştırmaya göre kentte çöp toplayarak para kazandıran ve kazanan yaklaşık 500 çocuk var (NTV, 2007). 2004 yılında yaptığımız anket çalışmasıyla da sokakta çalışan çocukların, burada belirtilen bütün işleri yaptıkları tespit edilmiştir.

Yaptığımız ankette %95,0 (397 çocuk) oranında erkeklerin ve %4,3 (18) oranında kızların temsil edildiği çocuklar, 6-20 yaş

arasındadır ve örneklemin büyük çoğunluğunu 8-18 yaş arası teşkil etmektedir. Çocukların %73,7'sinin (308 kişi) okula devam ettiği, yaklaşık % 10'unun (41 kişi) okulu terkettiği anlaşılmıştır. Hiç okula gitmeyenlerin oranı da %4,1'dir (17 kişi). Örneklemin %16,5'inin (69 kişi) sigara içme, %4'ünün (17 kişi) ise sigaraya ek olarak bira, esrar, bali gibi alışkanlıklarının olduğu belirlenmiştir.

Çocuklardan %38,0'i (159 çocuk) aile içinde ve %51,7'si (216) sokakta çevrede şiddet gördüğünü belirtmiştir.

Çocukların %27,5'i (115) ailesine maddi katkıda bulunmak için sokakta çalıştığını, %17,2'si (72 çocuk) okul harçlığı veya ihtiyacını karşılamak için, %16,5'i (69 çocuk) ekonomik sebeplerle vs., fakat son tahlilde %85'i maddi ihtiyaçları karşılamak üzere sokağa çıktıklarını ifade etmişlerdir.

Diyarbakır Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından yapılan araştırmada, kentte 3 bin 302 çocuğun sokakta çalıştığı, çalışan çocukların kazançlarını ise ailesine verdikleri belirlenmiştir. Aynı araştırmaya göre 78 çocuğun madde bağımlısı olduğu, 14 çocuğun dilendiği tespit edilirken, sokakta çalışan 3 bin 302 çocuktan 97'sinin de kız çocuğu olduğu, 2 bin 742'sinin okuluna devam ettiği, 560'ının ise okulu bıraktığı belirlenmiştir. Araştırmada, çocukların yüzde 70.5'inin günde sokakta 2- 3 saat, yüzde 25'inin 6- 10, risk düzeyi yüksek olan 150 çocuğun da 10 saatten fazla sokakta çalıştığı, çocuklardan yüzde 84.2'sinin kazandığı parayı annesine, yüzde 8.4'ünün ise kazandığı parayı babasına verdiği, yüzde 7.4'ünün ise sokakta çalışarak kazandığı parasını kendisinin harcadığı ortaya çıkmıştır. Araştırmada, sokakta çalışan çocukların yüzde 60'ının günde 1- 4 YTL, yüzde 32'sinin günde 5- 9 YTL, yüzde 7.2'sinin ise günde 10 YTL ve üzerinde para kazandıkları tespit edilmiştir. (<http://forum.megaturka.com/archive/index.php/t-11536.html>, 19.09.2007)

Yapılan bir çalışmada (Güneş-Kalaycı, 2004) “yapılan inceleme ve temaslarda Diyarbakır'ın hem genel olarak sosyal hizmet ve yardım programlarının yürütülmesi ve özel olarak sokakta yaşayan ve çalışan çocukların sorunlarının çözümü bakımından özel bir dikkat gerektirdiği tespit edilmiştir. Diyarbakır'la ilgili tespitler aşağıdaki gibidir:

1. Diyarbakır'da çocukların dikkat çekici bir kısmı kent merkezindeki sokaklarda bulunmaktadır.
2. Kentte çocukların sokakta bulunma nedenleri seyyar satıcılık ve dilencilikle sınırlı değildir.
3. Farklı kaynaklardan alınan bilgiye göre Diyarbakır'da sokaktaki çocukların sayısı 20.000 civarındadır. (Bu sayı sokaktaki çocukların tamamını kapsamıyor.)
4. SHÇEK' bağlı Çocuk ve Gençlik Merkezine kapasitenin üstünde kayıtlı yaklaşık 700 çocuk devam etmektedir. Ancak bu merkez uzman personel ve bütçe yetersizliği nedeniyle yeterli hizmet verememektedir. Emniyet müdürlüğüne bağlı Çocuk Şube Müdürlüğüne intikal eden çocuk suçluluğuna dair kayıtlar bu sayının iki katıdır. (Yıllık 1.500 civarında)
5. Diyarbakır sokaklarındaki çocukların önemli bir kısmının göçle çevre illerden (Muş, Bingöl, Siirt, Batman vs.) gelen yoksul ve işsiz/ evsiz ailelere mensup olduğu belirtilmiştir.
6. Sokaktaki çocuk nüfusun eğitim ve sağlık bakımından önemli riskler altında olduğu görülmüştür. Her iki hizmet alanında başta personel olmak üzere çeşitli zorluklar yaşanmakta, bu da çocukların eğitim ve sağlık sorunlarını arttırmaktadır. Merkeze kayıtlı çocuklarda mental ve sosyal retardasyon oranının dikkat çekici oranlarda olduğu gözlenmiştir.
7. Sokaktaki çocuklar temel ihtiyaçlar bakımından ciddi yoksunluklar yaşamaktadır. Giyim, beslenme, temizlik bunların başında gelmektedir.
8. Bu çocukların yoğun olarak kalabalık ailelere mensup olduğu görülmektedir. Özellikle göçle gelen kır kökenli ailelerde ikinci ve üçüncü evliliklerle birlikte ortalama çocuk sayısının (sorunlu kesimlerde) 10-15 civarında olduğu belirtilmektedir.
9. Aileler çocukların sokakta bulunmalarını olağan karşılamaktadır. Sokaktaki yetişkinlerin bakışında da bu anlayış egemendir.
10. Polis Bürosuna (Çocuk Şube Müdürlüğü) intikal eden olay sayısı yıllık ortalama 1.500 civarındadır. Bir önceki ve bir sonraki yılın verileri de aynı eğilimleri doğrulamaktadır. Çocuk suçlarında yoğun olarak hırsızlık, yankesicilik ve kapkaç gibi eylemler öne çıkmaktadır. Ancak mala karşı işlenen suçlar ile cana karşı işlenen suçların eşit oranlı dağılım gösterdiği söylenebilir.

Çocuk şubesine intikal edenler olaylar arasında çocuk kaçıрма, cinsel istismar, intihar, yaralama, öldürme gibi olaylar da yer almaktadır. Bu suçların yoğun olarak gündüz öğleden sonra ve akşam saatlerinde işlendiği yine polis kayıtlarından anlaşılmaktadır. Ancak Emniyet birimleri adli boyutun dışında (yakalama, savcılığa sevk gibi) herhangi bir hizmet vermemektedir.

11. Görüşü alınan vakıf ve dernekler mevcut kamu hizmetlerini (sınırlı ölçüde) desteklemekten öte etkili olmadıkları görülmektedir.

Özetle ifade etmek gerekirse, Diyarbakır’da yaşayan çocukların kayda değer bir kısmı sokaklarda yüksek riskler altında yaşamakta veya bulunmaktadır. Burada sokak ve çocuk ilişkisi diğer illerimizden farklı yorumlara ve tanımlara elverecek özellikler arz etmektedir. Uzun yıllar süren sosyal, siyasal, ekonomik olumsuzlukların odağında şekillenen kent, kırsal kesimden, özellikle boşaltılan kırsal yerleşim birimlerinden gelen yoksul ve çaresiz ailelerle kimliğini ve bütünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiş, zorunlu göçle hızla artan nüfus ve buna bağlı olağanüstü hızlı ve çarpık kentleşme sonucu aileler ve özellikle çocuklar için yaşanabilir bir kent olmaktan çıkmıştır.

Diyarbakır’da sokakta çalışan ve yaşayan çocukların mevcut haliyle kontrol altına alınması mümkün olmadığı gibi tespiti dahi mümkün değildir. Yetkililerin de üzerinde birleştikleri husus sorunun kaynağı olan ailelerle çalışmaktan başka bir çözüm görülmemektedir.

Sokaktaki çocuk olgusunu aile bağlarının sağlamlığı ile ele alan yaklaşıma göre (genel olarak esas alınan kriter budur, Unicef de bu kriteri esas almaktadır) Diyarbakır sokaklarında bulunan çocukların aileleri tarafından denetimi, bakımı, eğitimi ciddi düzeylerde ihmal edilmektedir. Bu durum zaten tartışmalı olan sokak çocukları tanımını daha da tartışmalı hale getirmektedir. Sokakta çalışan/ yaşayan veya bulunan tanıma girsin veya girmesin bu çocuklar ciddi bir ihmal ve istismar ile karşı karşıyadır. Diyarbakır’daki genel ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal sorunlar dikkate alındığında sokaktaki onbinlerce çocuğun kent için ağır bir sorun ve önemli bir tehdit olduğu açıktır.

Ağır ihmal ve istismarın sokağa sürüklediği bu çocukların genel olarak eğitimi aksamakta, çeşitli sağlık sorunlarıyla karşı-

laşmakta, uçucu ve uyuşturucu maddelerle tanışmakta, organize suç ortamlarına itilmektedir.“ (SHÇEK, 2006)

Diyarbakır’da sokak çocukları sorunu öyle boyutlara uzanabilmektedir ki, hırsızlık, kapkaççılık vs. amacıyla suç şebekesinde çalıştırmak için bu ilimizden çocuklar, başka illere, örneğin İstanbul’a zorla kaçırılabilir. 2004 yılında kaçırılan 5 çocuk olayı (Zaman Gazetesi, 2004) bunu doğrulamaktadır.

Bunun dışında çocuklar borçlandırılmak suretiyle çöp toplamak zorunda bırakılabilmektedir (NTV, 2007).

Ayrıca bazı kız çocukları fuhşa itilebilmektedir. Nitekim bir kız yurdunda meydana gelen ve medyaya da yansıyan bir olay (<http://www.haber37.net/?sayfa=haberoku&haberno=70>, 19.09.2007) bunu doğrulamaktadır.

Daha da vahimi, bazı çocukların çeşitli amaçlarla bizzat kendi anne veya babaları tarafından kiraya verilmesi veya satılmasıdır.

Çocukların Sokağa İniş Nedenleri

Esasen yukarıda genel olarak söylenen nedenler Diyarbakır için de geçerlidir. Daha pratik olarak bakıldığında Diyarbakır’da sokaktaki çocukların sokağa iniş nedenleri olarak, göç, hızlı değişim ve değerlerde aşınmaya da bağlı olarak aile içi şiddet, aile parçalanması, boşanma gibi ailevi sorunlar, cinsel/fiziksel istismar, sosyal destek sistemlerinin yetersizliği, sevgisizlik, ihmal, çocukların akranlarıyla birlikte eğitim kurumlarından yararlanamaması, eğitimde başarısızlık, öğretmenlerle çocuklar arasındaki olumsuz iletişim, ekonomik yetersizlik vs. sayılabilir. Hatta devletin çeşitli birimleri tarafından yapılan yardımların sokakta çalışmayı veya dilenmeyi bir tür teşvik edici boyutları olduğu da söylenebilmektedir. Bir SHÇEK görevlisi, 13.09.2007’de kendisiyle yaptığımız görüşmede yapılan yardımların bazı ailelerin çocuklarını sokağa itmeye götürdüğü görüşünü dillendirmiştir.

Sağlıksız aile ortamında yetişen çocuğun eğitimine önem verilmemekte, aile bütçesine katkıda bulunması beklenmekte ve çocuk yaşına uygun olmayan ruhsal ve fiziksel sağlığını tehlikeye sokan işlerin yanı sıra bağımlılık kazanmasına neden olacak işlerde (mobilya cilası, ayakkabı tamirciliğinde kullanılan madde, vs...) çalıştırılmaktadır.

Yapılan araştırma ve gözlemlerin işaret ettiği üzere sokak çocukluğu fenomeninin vukuunda en önemli amil, belki de aile

yapısıdır. Ailede gerçekleşen yapısal arızalardan ve değer aşınmalarından ötürü, anne-baba veya aile büyükleri tarafından toplumun geleceği olan çocuklara karşı ilgisiz kalınmakta, onların eğitimi, kişiliği, sağlığı gibi temel boyutları göz ardı edilmektedir.

Kentleşme: Göç ve “Sokak Çocukları”

Sokaklardaki çocuk sayısının artmasını ‘tetikleyen’ en önemli etkenlerden biri kentlere yönelik ‘kontROLSÜZ’ göç ve dolayısıyla kentleşme ve hızlı toplumsal değişim olgusudur. Aslında geçmişte, göç eden aileler yeni geldikleri yerlere akrabalarının ve dostlarının yardımıyla yerleşebilirlerdi; ancak son dönemdeki göç örüntüsünde bu geleneğin artık eskisi kadar geçerli olmadığı görülmektedir. Kentlerdeki çok sayıda sokak çocuğu, göçün sarstığı ailelere mensup çocuklardır. Bu çocuklar, kendilerine yardımcı olabilecek ara kişilerden de yoksun, potansiyel olarak zarar verici her tür dış etkiye açık durumdadırlar (Kulca, 2005). Diyarbakır’da kentleşme denildiğinde ilk akla gelen hususlardan biri, gerçekten de terör gerekçesiyle insanların karşı karşıya kaldıkları göçtür. İnsanların, çeşitli sebeplerle kendi yurt ve yörelerinden ayrılarak Diyarbakır’a gelmeleriyle başlayan süreçte Diyarbakır, köklü değişimi doğuracak çok önemli problemlerle karşı karşıya gelmiştir.

Göç, hem göç edenler hem de göç alan şehirde yaşayanlar için ciddi sorunlar getirir. Aynı şey Diyarbakır için de geçerlidir. Diyarbakır’a göç edenlerde ekonomik, sosyal, kültürel, ahlaki, ailevi vs. sarsıcı problemler meydana gelirken Diyarbakır’da göç edenleri karşılarında bulan şehirliler de bu sorunlardan doğrudan veya dolaylı olarak paylarını düşeni alırlar. Örneğin göç etmeden rahatça geçinen insanlardan bir kısmı, göçten sonra fakirleşmiştir. Fakirleşen insanın davranışları ve ilişkileri de değişebilmektedir. Ayrıca kültür şoku yaşanabilmektedir. Özellikle köyde doğup büyüyen insanlarda göçle birlikte önemli travmalar olmaktadır.

Denilebilir ki, göç edenler, göç öncesi köyünde serbestçe dışarda gezebilir, dolaşabilirken, şehirde bunu yapamamaktadır. Şehirde yabancılaşmaktadır. Çocuklarda bu durum daha da kötü olmaktadır. Çocuk sokağa çıktığında şehir insanlarına yabancılık hissetmektedir. Ama bir taraftan da şehirdeki imkanlar, onu cezbetmektedir. Ancak bu imkanlara erişmek de o kadar kolay olmamaktadır. Bu durumda çocuklar sokaklarda o imkanlara

erişebilmenin başka yollarını aramakta ve sokakta yaşayarak veya çalışarak onlara erişebileceklerini zannetmektedirler. Bazı ailelerdeki göç sorunları ve şaşkınlığı buna eklenince çocuklardan bir bölümü sokakta yaşamaktadır. Sokakta yaşayan veya çalışan çocuklar, pek çok çocukluk durumunu yaşayamamakta, toplumla ilişkilerinde patolojikleşmektedirler.

Diyarbakır'da çocukların sokak çocukları olmasında en önemli sebeplerden biri de, çocukların köydeki gibi oyun oynama istek ve çabalarıdır. Çocuklar Diyarbakır'da köydeki gibi sokaklarda, caddelerde, meydanlarda oynamak durumunda kaldığında köydeki gibi sınırlı çevrede korunma şmkalarına sahip değildir. Kentin sokakları çocuklar için tehlikelerle dolu. Çeteler, uyuşturucu ve uyarıcı madde satıcıları, fuhuş pazarlayıcıları vs. çocukları sokakta bekleyen en tehlikeli ajanlar. Aileler de kentte tabiatıyla köydeki gibi kendi çocuklarının kontrolünü yapacak mekanizmayı geliştiremiyorlar. Aile için, büyük kentin acımasız avuçlarına düşen çocukları denetlemek, takip etmek son derece zordur. Göç eden aileler, göçün getirdiği sorunlardan dolayı çocuklarının durumlarıyla, örneğin sokaktaki durumlarıyla, eğitim durumlarıyla da yeterince ilgilenememektedirler.

Göçle birlikte çocukların kapkaççılığı, hırsızlığı, şiddete eğilim göstermesi, uyuşturucu kullanma eğilimi vs. söz konusu olmaktadır. Çünkü çocuklar, sokakta "sokağın mantığı"yla, "sokağın dili"yle hareket ederler. Sokağa alıştıkları oranda evden uzaklaşırlar, zihnen veya bilfiil uzaklaşırlar. Sokaktaki özgürlükleri tattıkça, evdeki azar işitmeler, dayaklar, itip kakmalar onlara daha ağır gelir.

Sokak Çocukları ve Aile

Esasen "sokak çocukları" olgusunda anahtar kurum ve kavram ailedir. Zira aile çocukların sokakla olan ilişkilerini belirleyen temel etkidir. Çocuklar ailelerinden uzaklaştığı oranda sokağa yaklaşmakta veya sokak çocuğu olmaktadır. Dikkat edilirse sokak çocukları tanımlarında da en fazla belirleyici olan aileye yakınlık veya uzaklıktır.

Sokağın çocuklarından bir kısmı, aileleri tarafından reddedilir veya terkedilirken bir kısmı da ailesini terkeder veya reddeder. Sokaktaki çocuklar ise aileleriyle belli düzeylerde görece az veya çok birlikte olurlar.

Esasen çocuklar, aile içinde risk altındadır. Bir bakıma risk altında olan ailedir. Başka bir ifadeyle risk altındaki ailenin çocukları risk altındadır. Sokak çocukları da risk altındaki ailelerin çocuklarıdır. Çünkü aile, bilinçsiz, eğitimsiz, toplumsal sorunlarla, hızlı değişimle baş edecek donanımdan, çocuğunun toplumun geleceğinin inşacıları olduğu bilincinden yoksundur. Aile, aynı zamanda yoksuldu, işsizdir.

Bunların dışında ailedeki şiddet ortamı, şiddet kültürü, sevgisizlik, dayak, öfke, kan davası kültürü, sosyal dayanışmadan yoksunluk, komşuluk ilişkilerinin zayıflığı vs. sokak çocukları sorununun ortaya çıkmasında önemli etken ve sebeplerdendir.

Gerçekte ailenin önem verdiği çocuğun sokak çocuğu olması ve zararlı hale gelmesi mümkün görünmemektedir.

“Çocuklarına hırsızlık, kapkaç ve dilencilik yaptıran ailelerin sayısının hiç azımsanmayacak kadar çok olduğunu belirten Bakan Nimet Çubukçu "Evlatlarını fuhuşa sürükleyen, hatta organ mafyasına pazarlayan aileler bile var" dedi.

Çocuklardan kendi iradesiyle sokağa çıkan çocuklardan bir çoğu, ailesinde gördüğü istismardan, sevgisizlikte vs. dolayı sokağa çıkmaktadırlar. Bu tür çocuklar, sokakta yaşamayı, bir tür kurtuluş olarak görmekteirler.

“Aile biriminin genel olarak zayıflaması ve bunun sonucunda boşanma oranlarının artmasıyla birlikte, bütün bu etmenler doğrudan doğruya sokak çocuklarının sayısının artmasına yol açmaktadır. Mahkemeler bu durumda çocukların velayetini genellikle annelerine vermektedir. Ne var ki, pek çok anne evi kendi başına geçindirebilecek durumda değildir. Özellikle kırsal alanlarda kadınların eğitim düzeyi düşüktür, becerileri yoktur ve birçok açıdan yoksun durumdadır. Böylece kadınlar, boşandıkları eşlerinden alabildikleri nafakalar yetmeyeceğinden düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Kuşkusuz, bu konumdaki annelerin çocuklarına gereğince bakabilme kapasiteleri sınırlıdır. Yeniden evlenen kadınların eski eşlerinden olan çocuklarının ise yeni aile ortamında şiddet, taciz ve istismara maruz kalma olasılığı ciddidir. Bütün bunlar, çocukları doğrudan sokaklara yönelten etmenler arasındadır. (...) Ailelerin eğitilmesi ve desteklenmesi, çocukları sokaktan uzak tutmada çocukların kendilerinin eğitilmesi kadar önemlidir. Sosyal hizmetler ailede neler olup bittiğine odaklanmalı, aileleri aile planlamasının yanı

sıra çocuklarını en iyi biçimde nasıl eğitip yetiştirebilecekleri konusunda bilgilendirmelidir.” (Kulca, 2005)

Ailenin sokak çocukları olgusunda merkezi bir öneme sahip olmasından dolayı Diyarbakır’da nitekim Sosyal Hizmetler’e bağlı olarak çalışan ve 1000’den fazla kayıtlı çocuk bulunan Gençlik Merkezleri de aile odaklı çalışmaktadır.

Diyarbakır’da sokak çocuklarının aile profiline bakıldığında, şu özelliklerle karşılaşılır:

“Çok çocuklu ailelerdir.

Bu çocukların baba ve ağabeyleri düzenli ve sürekli bir işe sahip değillerdir.

Ailelerin barındıkları mekanlar problemlidir.

Büyük çoğunlukla göçle gelen ailelerdir.

Aileler genelde çocukların sokakta ne yaptığını bilmemekte ve de takip etmemektedirler.

Ailelerde annelerin dikkate değer bir kısmı okuma-yazma bilmemektedirler. Babaların da çoğunluğu ancak okur-yazardır.

Bir kısım aile ekonomik katkı için, bir kısmı başıboş gezmesi için çocukların çalışmalarını istemektedir.

Yaptığımız ankete göre çocukların sokakta çalışmalarını büyük ölçüde aileleri destekliyor. “Sokakta çalışmanıza karşı ailenizin tutumu nedir?” diye sorduğumuzda, örneklemin %39,2’si (164) anne-babalarının kendilerini sokağa çıkma konusunda teşvik ettiğini, %56,0’ı (234) serbest bıraktığını belirtmiştir. Bundan başka “sokakta bulunmanızı kim istiyor?” sorusuna da örneklemin yaklaşık %50’si anne, baba, abi, abla ve nine şıklarını işaretleyerek cevap vermişlerdir. Bu düzeyler, oldukça yüksektir. Ayrıca yüzyüze görüştüğümüz 30 çocuktan 20’si ailelerinin sokağa çıkmalarını istediğini beyan etmiştir.

Diyarbakır’da sokak çocuklarının ailelerinin, çocuklarına aile bilinciyle yaklaşmadıkları, onların geleceğin toplumun inşa eden temeller olduğunu dikkate almadıkları söylenebilir. Bu aileler, genelde çocukları sokaklara bırakmanın toplum açısından ve kendileri açısından vahim boyutlarını düşünmemektedirler.

Sokak Çocukları, Değerler ve Din

Denilebilir ki bölgede 1980’li yılların ikinci yarısında başlayıp daha sonraki yıllarda yoğunlaşarak artan şiddet olaylarının kent merkezindeki en önemli sonuçlarından biri, hızlı nüfus hareket-

leridir. 1950’li yıllardan itibaren yaşanan ve daha çok ekonomik motivasyona bağlı olarak gelişen ilk dönem göçün aksine, 1990’lı yıllarda giderek yükselme eğrisi çizen ikinci göç hareketi, bölgenin sıcak şartlarından kaynaklanmış olup hızlı, gayr-i iradi, plansız ve kitlesel bir şekilde gerçekleşmiştir.

Kitlesel boyutta yaşanmış olması nedeniyle, göç eden gruplar kent merkezindeki mevcut şartları içselleştirememiş, aksine kentsel alanlar hızla kırsal kimliğe bürünmeye ve gettolaşmaya başlamış, Diyarbakır bir bakıma metro-köy haline gelmiş; yetersiz olan kentsel altyapı ve üstyapılar bütünüyle tıkanmıştır.

Yaşanan yoğun göç sonrasında, kent merkezinde başta sağlık, eğitim, konut ve istihdam olmak üzere çok boyutlu sorunlar ortaya çıkmıştır. Kadın ve çocuklar arasındaki sorunların erkeklerle oranla çok daha farklı ve fazla olduğunu da belirtmek gerekir.

Fiziksel yer değiştirme yanında, sosyo-ekonomik çevrenin değişmesi, sosyal destek ağlarının zayıflaması veya ortadan kaldırılması, şehir kültürüne uyum sağlamaya bağlı olarak kadınların ve çocukların sorunları kar topu gibi büyümüştür.

Göç sonrasında, yeni yerleşim alanlarına uyum sürecinde, kadın ve çocuklar açısından mevcut verili değerler sistemi ile sokaktaki yaşam çatışmış, bu durum çocuk ve kadın grupların önemli bir bölümünde davranış bozukluklarına yol açmıştır.

Söz konusu uyumsuzlukların en önemli yansımalarından biri de, sokak çocukları sorunu olmuştur.

Diyarbakır’da bu sorunun çözümüne yönelik bazı hususlar, başta yoksulluk temelli izahlara dayalı çözüm önerileri getirilmiş, fakat Müslüman olan bir toplumda sorunun çözümünde değerlerin önemi ve din faktörü neredeyse tamamen gözardı edilmiş ve edilmeye de devam edilmektedir.

İslam’ın sokak çocukları ve çocuk suçlarını nasıl önlediği veya azalttığı, nasıl önleyebileceği veya azaltacağı, Diyarbakır’da söyleşi ve katılımcı gözlem teknikleriyle ortaya konulabilir, anlaşılmaya çalışılabilir. Amaç, dinin suçları önleyici işlevselliğini uygulamalı olarak göstermek ve modernleşen bir toplumda dahi dinin sosyal kontrol boyutunun ne denli etkili olduğunun anlaşılmasına katkıda bulunmaktır.

Diyarbakır'ın Dicle ilçesine bağlı bir köy halkı, zorunlu nedenlerle köylerini terk edip Diyarbakır'a göç etmiş ve bunun sonucunda da yukarıda belirtilen sosyal sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların en önemli boyutlarından biri de, köyden Diyarbakır'a göç eden ailelerin çocuk ve gençlerinin sokak çocukları halkasına katılması ve çocuk suçları kategorisinde çeşitli eylemlere girişmesidir.

Balicilik, uyuşturuculuk hırsızlık, kapkaççılık bu çocukların en çok dikkati çeken yönleriydi.

Kendileriyle Eylül 2006'da görüştüğümüz çocuk ve gençlerin sayısı 120 civarında. Bir imamdan Kur'an öğrenmiş ve dini bilgiler almışlardır.

Çocuk ve gençler, çoğunluğu 16 yaşından büyük olmak üzere 12-22 arasında değişen yaşlardadırlar. İlköğretim ve Lise mezunu eğitim düzeyindedirler. Tamamına yakını işsiz olduğunu ve iş olması durumunda çalışacaklarını söylüyor. Bir kısmı seyyar satıcılık, örneğin balıkçılık yaptığını söylüyor. Bu gençlerin tamamına yakınının ortak özelliği, ailelerinin ekonomik düzeyinin oldukça düşük olmasıdır.

O gruptan 30 genç sokak çocuğu iken ve sokakta suç işler iken Kur'an öğrendikten sonra sokak çocuğu olmaktan ve kötü davranışlardan kurtulduğunu belirtmiştir. Şimdi artık çalışmak için iş aramaktadırlar. Belirtmek gerekir ki bu çocukların, Kur'an ve dini öğrenmeye başladıktan sonra din adına tehlikeli oluşumların için yer almadıkları tespit edilmiştir.

Bu olay, dinin insan, özellikle de çocuk ve gençler üzerindeki olumlu etkisini ve kontrol gücünü açıkça ortaya koymaktadır. Bu, insanların, yoksul ve işsiz olduklarında suç işlemeyebileceklerinin bir göstergesidir. Bunu söyleyerek burada, sorunun çözüm yollarının önüne dini koymak amacı taşınmamakta, bilakis dindar bir toplumda ters giden bir şeye çözüm bulmada toplumun dindarlığından yardım almanın mümkün olduğu söylenmeye çalışılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

1. Önemli bir toplumsal problem olan sokak çocuklarında aile, anahtar konumdur. Bu nedenle problemin çözümü hususunda ailenin esas alınması şarttır. Sokak çocuklarına yaklaşırken aile eksensizlik esas olmalıdır. Dolayısıyla aileler eğitilmeli ve onlara özellikle aile bilinci kazandırılmalıdır. Aile eğitilmeden ço-

cuğun eğitilmesi mümkün görünmemektedir. Diğer tedbirler alınmalı, çözümler geliştirilmeli, ancak aileler, eğitime tabi tutulmalıdır. Ayrıca çocuklarını ihmal eden, istismara maruz bırakan, sokakta kalmalarına göz yuman aileler için gerekli hukuki yaptırımları sağlayacak düzenlemelerin de yapılması gerekir.

2. Sokak çocukları problemi, bir veya bir kaç kurum, kuruluş veya organizasyonla çözülemeyeceği gibi, ilgilenen birimler arasında işbirliği ve eşgüdüm olmaksızın da çözülemez. Bu bağlamda Diyarbakır’da Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’nün Üniversite, Belediye, Müftülük ve sivil toplum örgütleriyle sıkı ilişkiler kurması faydalı ve hatta elzemdir. Konunun bilimsel olarak araştırılması, ortaya konulması ve çözümlenmesi için özellikle Üniversiteyle işbirliği halinde olunması gerekir. Resmi kurum ve kuruluşların, bilim adamlarının çalışmalarına katkı sunacak bilgi, belge ve malzemeleri sağlamalarında kolaylık göstermeleri, bürokratik engeller çıkarmamaları şarttır. Ayrıca din kurumundan ve Diyanet İşleri Başkanlığı’ndan da azami ölçüde yardım almak gerekir. Örneğin Camiler, gerektiğinde ek bir takım binalar da yapılarak sokak çocuklarının rehabilitasyonu, barındırılması, aileleriyle buluşturulması vs. bakımından işlevselleştirilebilir. Ayrıca 4 Temmuz 2006’da 26218 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Başbakanlık Genelgesinde (2006/17) belirtildiği gibi Diyanet İşleri Başkanlığı, gerek camilerde gerekse çeşitli toplantılarla sokak çocukları konusunda vaaz, hutbe ve konuşmalar tertip edebilir, çeşitli yayın faaliyetlerinde bulunabilir. Böylece dinin ve din adamının, suçu önleyici ve topluma kazandırıcı işlevlerinin sokak çocukları sorununun çözümünde değerlendirilmesi sağlanabilir. Bunlara ek olarak Diyanet, ya mevcut çocuk ve gençlik merkezlerinde veya kendi yaptıracağı merkezlerde çocuk ve gençlerin topluma kazandırılması için faaliyetler yapabilir. Şu da belirtilmelidir ki, topluma ve bu arada Diyarbakır halkına doğru dini bilgi verilmesi de sokak çocukları sorununun çözümüne katkı sunacaktır.

3. Sokak çocuklarının kötü alışkanlıklar kazanmalarını ve topluma zararlı hale gelmelerini önlemek için yapılması gereken en önemli hususlardan biri, hatta en önemli husus, sokağın temiz hale getirilmesi, madde kullanan çocukların rehabilitasyonu, yetişkinlerin bu konuda bilinçlendirilmeleri için de yetişkin eğitimine gereken önemin verilmesi şarttır.

4. Anasınıfı uygulaması geliştirilmeli ve mümkün olduğu ölçüde yaygınlaştırılmalıdır.

5. Ekonomik bozukluk ve dengesizlik giderilmeye çalışılmalıdır. Diyarbakır'da kendini gösteren hızlı toplumsal değişimin etkisiyle ortaya çıkan büyük zengin-çok yoksul gibi iki zıt sınıftan çok yoksul olanların karşılaştıkları problemlerin kaldırılması ve özellikle de yoksulluğu giderici politikalar geliştirilmesi şarttır. Ailenin çocuklarına karşı görevlerini engelleyen yoksulluğun giderilmesi, sorunun çözümünde oldukça önemli bir yaklaşım olacaktır.

6. Bazı töresel algılama ve uygulamalardan kurtulunması için gerekli eğitimin ve ek tedbirlerin mutlaka alınması gerekir.

7. Diyarbakır'da yardımlaşma ve sosyal dayanışma bilinci yeniden kazandırılmalı, halkın ekonomik durumu iyi olanlarının kötü olanlara yardım etmesinin, sosyal bir zorunluluk olarak kabul edilmesi için gerekli eğitim faaliyetleri yapılmalıdır.

8. İlde bir yandan sosyal hizmetlerde çalışanların sayısı artırılmalı, bir yandan da toplumun bütün kesimlerinin sorun hakkında bilinçlendirilmesi için eğitimsel, sosyal ve kültürel faaliyetler yapılmalıdır.

9. Sosyal hizmetlerin bünyesinde mutlaka alan çalışmalarını yapabilecek doktoralı uzmanların istihdam edilmesi şarttır.

10. Çocukların korunması, bakımı ve rehabilitasyonu için gerekli hukuki düzenlemelerin yapılması ve kurumsal uygulamalara gidilmesi, sokak çocukları sorununun çözümünde çok önemlidir.

11. Sokak çocuklarından okula gidenlerin okulla ilişkilerinin takibi ve daha düzenli ve nitelikli hale getirilmesi, okula gitmeyen veya ara verenlerin okula dönmelerinin sağlanması için ne gerekiyorsa yapılmalıdır.

12. Sokak çocuklarının ve ailelerinin durumlarının tam olarak belirlenmesi de önemlidir. Maalesef bu konuda yeterli bilgiye sahip olduğumuz söylenemez.

13. Çocukların sokak insanı olmalarında en önemli etkenlerden biri göç ve buna bağlı uyum problemleri olduğu için plansız göçlerin yaptırılmaması, uyum mekanizmalarının sağlanması, işsizlik sorunlarının çözülmesi gerekir

14. Çocukların suç örgütleriyle ilişkilerinin kesilmesi de şarttır.

15. Çocukların sokaktan eve gitmeleri sağlanamadığı yerlerde tabir caizse sokakların evleştirilmesi, yani sokaklarda çocukların gece rahatça gidip kalacakları barınaklar yapılması mümkündür.

KAYNAKÇA

- Aptekar, Lewis (1994). "Street Children in the Developing World: A Review of Their Condition". *Crosscultural Research*. 28/3, ss. 195-224.
- Aptekar, Lewis – Abebe, Behailu (1997). "Conflict in the neighborhood: Street and Working Children in the Public Space". *Childhood: A Global Journal of Child Research*, 4/4, ss. 477-90
(<http://www.sjsu.edu/faculty/laptekar/download/neighborhoodconflict.pdf>)
- Başbakanlık Genelgesi, *Resmi Gazete*, Sayı: 26218, 4 Temmuz 2006
- Güneş, Sadık-Kalaycı, A. Rasim (2004). "Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklar: Tespitler ve Çözüm Önerileri". *Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü*: Ankara
- Hatloy, Anne-Huser, Anne (2005). *Identification of Street Children: Characteristics of Street Children in Bamako and Accra*. Fato-report 474, Norway: Allkopi as (<http://www.fafo.no/pub/rapp/474/474.pdf>).
- Hong, Duong Kim- Ohno, Kenichi (2005). "Street Children in Vietnam: Interactions of Old and New Causes in a Growing Economy". *Discussion Paper, No. 6, Vietnam Development Forum*, July
- Kulca, Yusuf (2005). "Evet Deyin, İlkbahar 2005: Yusuf Kulca". http://www.unicef.org/turkey/sy14/_cp19.html, 19.09.2007.
- Lusk, M. (1992). "Street children of Rio de Janeiro". *International Social Work*, 35, ss. 293-305
- Meclis Araştırma Komisyonu (2006). *Sokak Çocuklarıyla İlgili Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*. (http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/cocuk/sokak_cocuk/idx_sokak_cocuk.asp, 5 Aralık 2006
- NTV (2007). TSİ 21:05. 11 Haziran 2007 Pazartesi
- Permien, Hana & Zink, Gabriela. (2005). "Sokakta Günlük Yaşam ve Suç". (çev. Hakan Hakeri). *Çocuklar ve Suç-Ceza*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss. 201-205
- Radikal Gazetesi, (2007). <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=230296>, 19/08/2007
- Sayita, Sevgi Usta. (2005). "Sokakta Yaşayan Çocuklar". *Çocuklar ve Suç-Ceza*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss. 285-301
- Schwind, Hans-Dieter. (2005). "Sokak Çocukları". (çev. Yener Ünver). *Çocuklar ve Suç-Ceza*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss. 82-93
- SHÇEK (2007). "Hedeflenmiş 13 İilde Sokakta Çalışan Çocukların Eğitime Yönlendirilmesi Projesi Final Raporu". "http://www.shcek.gov.tr/Hizmetler/Sokakta_Yasayan_Calisan_Cocuklar/egitime_yonlendir.asp, 19 EYLÜL 2007 ÇARŞAMBA
- SHÇEK (2006). "Sokakta Yaşayan Çocuklar Sorunu Ve Hizmet Esasları". http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/cocuk/hizm_cogem.asp, 5 Aralık 2006

UNICEF (2001). *Evaluation Report ZIM 2001/805 A Study of Street Children in Zimbabwe*. New York: UNICEF

Yeni Şafak (2006).

<http://www.yenisafak.com.tr/arsiv/2006/HAZIRAN/07/g01.html>

Zaman Gazetesi (2004).

<http://www.zaman.com.tr/?bl=haberler&alt=&trh=20041208&hn=119285,08.12.2004>

(<http://forum.megaturka.com/archive/index.php/t-11536.html>,
19.09.2007)

(<http://www.haber37.net/?sayfa=haberoku&haberno=70>, 19.09.2007)

